

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ȘTIINȚĂ ȘI TEHNOLOGIE POLITEHNICA
BUCUREȘTI. CENTRUL UNIVERSITAR DIN PITEȘTI
Școala Doctorală de Filologie

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

Coordonator științific:
Prof. univ. dr. ȘTEFAN GĂITĂNARU

Doctorand:
MARIANA BULIGA (PAVEL)

PITEȘTI
2023

***LIMBAJ, STIL ȘI NARAȚIUNE ÎN OPERA LUI
VASILE VOICULESCU***

CUPRINS

I. INTRODUCERE	6
II. PERSONALITATEA ARTISTICĂ A LUI VASILE VOICULESCU	15
1. Direcții și tendințe în poezia românească de la începutul secolului al XX-lea	15
1.1. Poezie și lirism	15
1.2. Relația dintre poezie și religiozitate	19
2. Modernism și tradiționalism în poezia lui Vasile Voiculescu	22
2.1. Misionarismul cultural	22
2.2. Influențe și elemente de noutate în creația voiculesciană	24
2.3. Tradiție și specific național	29
2.4. Ortodoxism sau isihasm?	36
2.5. Limbajul voiculescian	40
3. Teme și motive lirice	45
3.1. Între idilic și morală creștină	45
3.2. Poezia de război	46
3.3. Poezia meditativă – căutarea de sine	48
3.4. Poezia despre natură	53
3.5. Trecerea timpului și condiția artistului	55
3.6. Poezia erotică	60
4. De la poezie la structuri narative	64
4.1. Artă povestirii	64
4.2. Tehnici narative	68
4.3. Teme și motive în povestirile voiculesciene	75
4.4. De la povestire la roman	77
4.5. Prelungiri ale narațiunii în discursul dramatic	79
III. ASPECTE ALE LIMBAJULUI ÎN CREAȚIA VOICULESCIANĂ	81
1. Stilul indirect liber (SIL) – procedeu narativ al ambiguității și al expresivității	81
1.1. Stilul indirect liber în narațiunea voiculesciană	88
1.2. Caracterizare sintactică a stilului indirect liber	95
1.2.1 Omiterea conjuncției	95
1.2.2. Transpunerea persoanei la pronume și verb	98
1.2.3. Repetiția	102
1.3. Aspecte morfologice. Valorile timpurilor și ale modurilor verbale în SIL.....	104
1.3.1. Asocierea unor valori temporale în narațiunea voiculesciană.....	108

1.4. Caracteristici lexicale în SIL.....	116
1.4.1. Caracteristici intonaționale în SIL	118
1.5. Funcții stilistice ale SIL	119
IV. DIMENSIUNI STILISTICE ÎN POEZIE	121
1. Conceptul de poezie și influența poetică	121
2. Denotație și conotație. Literalitatea poeziei	124
3. Sensuri comune și echivocuri	128
4. Sinonimia stilistică	129
5. Dislocările topice	133
6. Figurile de stil	136
6.1. Figurile insistenței	139
6.1.1. Climaxul și anticlimaxul	139
6.1.2. Antorismul și deprecația	142
6.1.3. Construcția polisindetică și asindetică, figură a ambiguității	144
6.2. Figurile repetiției	149
6.2.1. Anafora, epifora și epizeuxisul	149
6.2.2. Aliterația și asonanța	150
6.3. Figurile ambiguității	153
6.3.1. Metafora și simbolul	153
6.3.2. Comparația.....	157
6.3.3. Personificarea și alegoria	159
6.4. Figurile plasticității – epitetul și oximoronul	161
7. Aspecte ale figurativului în <i>Poeme cu îngeri</i>	166
V. STRUCTURI NARATIVE ÎN POVESTIRE ȘI ROMAN	174
1. Tipuri narative	174
1.1. Perspectiva narativă	176
1.2. Tipuri de viziune	178
1.3. Planul temporal	181
1.4. Planul spațial	185
1.5. Funcțiile narative	187
2. Tipologia narativă	190
2.1. Incipitul. Stabilirea coordonatelor spațio-temporale și identificarea protagoniștilor	191
2.2. Omnisciența naratorială	195

2.3. Tema orbului într-o nouă accepție	196
3. Contexte legate și nelegate din punct de vedere stilistic	198
3.1. Contexte legate prin elemente de relație	199
3.2. Contexte legate prin procedeul repetiției	200
3.3. Contexte legate prin raportul de continuitate	202
3.4. Contexte legate intuitiv	204
3.5. Contexte legate prin înlocuirea denumirilor	205
3.6. Contexte intermediare (interogative sau exclamative)	207
3.7. Contexte nelegate sintactic	208
4. Forme literare în expresia voiculesciană	210
4.1. Dialogul	211
4.2. Descrierea naturii și descrierea mediului	212
4.3. Descrierea mediului natural și a mediului domestic în roman	216
CONCLUZII	222
BIBLIOGRAFIE	229
SIGLE ȘI ABREVIERI	239

Opțiunea de a cerceta opera lui Vasile Voiculescu la nivel stilistic și naratologic s-a conturat ca urmare a observării diferențelor apărute de-a lungul timpului în receptarea și interpretarea ei, atât de critica literară, cât și de lectorul neavizat. O asemenea constatare a determinat dorința de a propune în spațiul interpretativ abordarea dinspre limbaj a operei, în încercarea de a edifica rolul lui Vasile Voiculescu în evoluția limbajului poetic românesc, de a identifica modalitățile prin care expresivitatea limbajului este pusă în slujba structurilor narative, conturându-se astfel coordonatele unei înțelegeri mai complexe a universului estetic voiculescian.

Pornind de la premisa că evoluția literară a lui Vasile Voiculescu a întâmpinat unele dificultăți nu din cauza lipsei de expresivitate sau de noutate artistică în ceea ce privește opera sa, ci ca urmare a contextului istorico-literar în care scriitorul s-a încadrat, o perioadă destul de zbuciumată în plan istoric, cu mari reticențe în receptarea textelor lirice de orice fel, lucrarea urmărește mai multe aspecte și încearcă să refacă etape importante din parcursul literar voiculescian și să pună în valoare contribuția scriitorului la dezvoltarea literaturii române.

Opera vastă, cuprinzând toate genurile literare (poezie, proză, teatru), a lui Vasile Voiculescu constituie o temă de cercetare de actualitate, chiar dacă nu în mod special în ceea ce privește reinterpretarea critică. De altfel, revalorizarea acesteia (în ciuda legii mutației valorilor estetice elaborate de Eugen Lovinescu) a cunoscut progrese notabile după moartea autorului.

Din perspectiva istoriei literare, abordarea critică a limbajului poetic a evoluat de-a lungul timpului, fiind influențată de diverse curente literare, schimbări culturale și perspective teoretice, încât critica literară nu a mai fost la fel de preocupată de cercetarea limbajului poetic voiculescian. În contextul actual, o analiză de acest fel poate dezvălui modul în care limbajul continuă a exprima semnificații profunde, a crea imagini și efecte artistice sau a transmite stări emoționale variate.

Importantă este cunoașterea trăsăturilor lingvistice și stilistice și a felului în care autorul a contribuit prin acestea la evoluția limbajului poetic românesc și a universului figurativ din secolul al XX-lea. Totodată, înțelegerea complexă a creației voiculesciene a presupus cercetarea aspectelor narative ale prozei cu ajutorul studiilor moderne de naratologie (stiluri, actanți, roluri, planuri, structuri ale sintaxei narative). De asemenea, tot din punctul de vedere al limbajului, au fost abordate reperele mai importante ale pragmaticii textului dramatic.

În ansamblu, opera lui Vasile Voiculescu prezintă o evoluție complexă a valorilor estetice, de la tradiționalismul mitologic și spiritual către explorarea identității individuale și naționale, a complexității umane și a relației dintre divin și cotidian, toate într-un context de schimbare socială și culturală. În primele sale creații a fost influențat de valorile estetice specifice epocii, însă odată cu trecerea timpului a devenit mai deschis către elementele de

modernitate și a făcut o alegere îndrăznească de a lua elemente din cotidian și de a le transforma în subiecte poetice, aducând în prim-plan scene și obiecte obișnuite, conferindu-le o dimensiune estetică surprinzătoare.

Trebuie remarcată la Voiculescu apriga sa dorință de emancipare a maselor populare, ceea ce îl transformă într-un misionar animat de visul schimbării în plan artistic. Sensibilitatea și generozitatea de care dă dovadă se suprapun în activitatea sa, conlucrând cu succes pentru a-l promova în plan artistic și medical. „Medicul fără arginți” nu renunță la pasiunea din adolescență și se dedică scrisului cu o ardoare nestăvilită, izvorâtă poate și din obstacolele întâmpinate de-a lungul timpului în atingerea idealului său artistic. Lumea i se înfățișează sub toate aspectele și în toate nuanțele ei, iar ochiul său de artist o percepe așa cum este ea în realitate și o reconstituie în numeroase pagini ce o zugrăvesc în mii de culori. Stilul lui se naște din contactul cu această lume care l-a creat și pe care el o recrează în scris, un interdeterminism ce dă naștere unui limbaj artistic aflat sub semnul universului rural căruia i se subordonează creatorul. Existența însăși devine martoră a unor evenimente care antrenează în jocul lor variate personalități ce devin adevărate tipologii caracteriale repuse în concret prin mijloace stilistice de investigare psihologică, cuvântul artistic dobândind forță majoră în reprezentare.

Ca poet, abordează o varietate de teme, de la sentimente romantice și contemplări filozofice la observații asupra naturii sau a vieții cotidiene. Analiza pe text a urmărit identificarea temelor dominante și a modului în care sunt exprimate în poezie, pentru a dezvălui bogăția și profunzimea liricii voiculesciene, confirmând astfel valorile estetice și elementele specifice care îi definesc creația poetică. O temă frecventă în opera lui Voiculescu este căutarea divinului în viața cotidiană, astfel că explorează conexiunea dintre lumea materială și cea spirituală, prezentând ipostaze care trec prin experiențe transformative sau momente de iluminare. Aceasta reflectă o mutație a valorilor estetice de la accentuarea aspectelor tradiționale către o explorare a spiritualității în contextul modernității.

Opera lui Voiculescu reflectă și o preocupare pentru complexitatea umană. Personajele sale sunt deseori ambivalente, având virtuți și defecte, și sunt prezentate în toată bogăția și contradicția lor, abordare ce subliniază un transfer către o reprezentare mai autentică și profundă a psihologiei umane. Prozatorul acordă o importanță deosebită dezvoltării complexe a personajelor sale, cu motivații, conflicte interioare și evoluții evidente de-a lungul poveștii, explorând psihologia umană prin conturarea unor personaje tridimensionale și credibile.

În contrast cu poezia, unde se pune accentul pe imagini și expresii lirice, analiza structurii narative și a compoziției operei urmărește abilitatea prozatorului de a crea dialoguri

realiste și semnificative între personaje, dar și de a construi o poveste captivantă, cu o intrigă bine definită, concentrată pe elemente precum tensiunea, suspansul sau revelațiile ce mențin cititorii angajați în ceea ce se întâmplă în narațiune. Totodată, este analizat modul în care prozatorul dezvoltă personajele prin intermediul acțiunii și transformările pe care le suferă ele ca rezultat al acțiunilor proprii. Stilul prozatorului, cu variațiile de la clar și concis la bogat și descriptiv, în funcție de tonul și scopul poveștii, este evaluat prin identificarea gradului de echilibru dintre exprimarea artistică și comunicarea eficientă a evenimentelor și a sentimentelor.

Prin acest sistem de valori, prozatorul se diferențiază de ipostaza de poet, concentrându-se pe dezvoltarea poveștilor complexe, a personajelor tridimensionale și a mesajelor profunde, utilizând instrumentele specifice prozei narative. Analiza naratologică explorează modul în care naratorul își focalizează atenția asupra anumitor personaje sau evenimente (focalizarea internă, externă sau zero) și încearcă să dezvăluie modul în care evenimentele sunt organizate în poveste, cum sunt dispuse elementele de intrigă, dezvoltare și rezoluție, cum sunt utilizate analepsele (flashback-urile) sau prolepsele (anticipările), elemente ce pot clarifica motivațiile personajelor și modul în care acestea conduc la dezvoltarea conflictului, definind relația dintre diferitele nivele narative, precum povestirile încorporate sau poveștile relatate de către personaje.

Pragmatica textului dramatic se concentrează pe analiza limbajului în contextul comunicării specifice teatrului, unde limbajul nu este doar un mijloc de transmitere a informațiilor, ci și un instrument esențial pentru construirea personajelor, dezvoltarea intrigii și interacțiunea scenică, dezvăluind gradul de implicare sau distanță între personaje, în funcție de modul în care comunică, evidențiindu-se folosirea ironiei sau a subtextului pentru a transmite înțelesuri ascunse sau pentru a manipula situația.

Lucrarea și-a propus să redescopere valoarea operei literare voiculesciene în contexte culturale și intelectuale diferite, încercând să identifice aspecte relevante sau semnificative pentru critica literară contemporană, diferite poate ca însemnătate de receptările critice anterioare, ca urmare a comutării interesului spre alte valori estetice.

Faptul că opera lui Vasile Voiculescu este elogiată, mai ales postum, deoarece în timpul vieții a stârnit numeroase controverse, dovedește calitatea de artist a autorului *Poemelor cu îngeri*, dar și încercarea unor critici de a valorifica actul artistic voiculescian și a-i atribui meritele care i se cuvin. Așa cum se arată în nenumărate lucrări de specialitate, după o serie de articole apreciative la adresa lui, imaginea scriitorului Vasile Voiculescu a intrat într-un con de

umbră aproximativ douăzeci de ani, însă după moartea poetului, numele său a răsunat din nou, grație *Ultimelor sonete închipuite...*, care ne dezvăluie o altă latură, necunoscută până atunci.

Vasile Voiculescu „face parte din familia restrânsă a acelora care nu pot fi apreciați și recunoscuți la justa lor valoare decât după moarte”¹ și care, prin puternica sa personalitate culturală, scindată între artă și știință, dar și prin dubla formație intelectuală, de scriitor și de medic, rămâne o figură emblematică în literatura română. Contestat de unii și apreciat de cei mai mulți, scriitorul continuă să ne ofere, prin opera sa, nenumărate motive de a ne dori să pătrundem tot mai adânc în paginile creațiilor sale, adevărate comori spirituale, devenite nesecate izvoare de inspirație.

Lucrarea a încercat să redea o imagine de ansamblu a operei lui Vasile Voiculescu, completând spectacolul exegetic al criticii literare cu analiza limbajului poetic și a tipurilor de structuri narative, în scopul creării unei înțelegeri de ansamblu a universului artistic voiculescian. S-au urmărit sistemul de imagini și expresivitatea poetică, mijloacele gramaticale de realizare stilistică, realitatea extraverbală și reprezentarea semantică, prin reliefarea valorilor semantice, stilistice sau estetice, contextul gramatical și cel stilistic (subtextul). Ne-am propus, în ansamblu, o reînțelegere a creației voiculesciene în evoluția literaturii române, prin identificarea și evidențierea particularităților de limbă și stil care îi reconfirmă autenticitatea.

Prin urmărirea direcțiilor și a tendințelor în poezia românească de la începutul secolului al XX-lea, s-a demonstrat că poezia lui Vasile Voiculescu se află la granița dintre tradiționalism și modernism, împletind caracteristici ale celor două orientări, că tematica lirică este foarte amplă și nu se oprește la un singur domeniu, ci pătrunde în toate sferele existenței umane, dar și că limbajul voiculescian nu poate fi considerat epigonic, cuprinzând numeroase elemente de noutate care îl particularizează.

De asemenea, s-a urmărit modul în care Voiculescu face trecerea de la poezie la narațiune, care sunt particularitățile artei narative și tehnicile prin care se apropie sau se îndepărtează de alți prozatori, dar și dacă procedeul narativ se prelungește în discursul dramatic. Tipologia narativă, diversitatea contextelor literare, precum și multiplele forme de expresie descoperite în discursul narativ au constituit importante elemente în configurarea valorii artistice incontestabile a operei lui Vasile Voiculescu.

Reliefarea aspectelor ce definesc limbajul voiculescian s-a axat în ceea ce privește narațiunea asupra unui procedeu pe cât de ambiguu, pe atât de expresiv, stilul indirect liber. Deși reliefat și de alți cercetători, stilul indirect liber a constituit punctul de referință în analiza de substrat a

¹ Grăsoiu, 1977, p.5

numeroase povestiri și a singurului roman voiculescian, *Zahei orbul*, prelungind perspectivele anterioare și urmărind relevarea unor aspecte particulare definitorii.

Imaginarul poetic voiculescian a constituit o altă parte importantă a analizei textuale, prin descifrarea unor preponderențe stilistice sau semantice, prin separarea lor în categorii estetice în funcție de dominanța unei forme sau a alteia, fiind supuse cercetării multiple poezii din ambele volume publicate. Figurativul și implicațiile lui în planul creației au fost detaliate cu precădere pe textele plachetei *Poeme cu îngeri*, considerată reprezentativă pentru arta poetică voiculesciană.

Cercetarea s-a efectuat pe mai multe direcții de analiză, astfel încât a vizat critica și istoria literară, în vederea poziționării scriitorului într-o anumită perioadă sau orientare, prin raportarea la diferite influențe resimțite mai mult sau mai puțin în creație, precum și analiza stilistică și lingvistică a textelor pentru stabilirea unor particularități de limbă sau stil. Lucrarea vine în completarea multiplelor studii sau lucrări care au analizat îndeaproape opera lui Vasile Voiculescu, aducând elemente de noutate în analiza stilistică, atât în ceea ce privește textele în proză, cât și textele poetice. Astfel, cercetarea în plan poetic a vizat reliefarea unor predominanțe între figurile de stil, a unor sinonimii stilistice sau a expresivității dislocărilor topice în anumite contexte, urmărindu-se atent sensurile denotative și conotative ale cuvintelor. Exemplele preluate din diferite poezii voiculesciene întăresc opinia că măiestria artistică voiculesciană se constituie printr-o suprapunere a realității exterioare cu cea interioară, iar limbajul poetic este modalitatea firească de realizare a acestei transpoziții.

Procedeul identificării unei note de subiectivism, obținute prin inserarea în text a unor pasaje în stil indirect liber, a constituit un reper important în depistarea particularităților de construcție în povestirile voiculesciene și în roman, prelungite prin reliefarea unor forme de manifestare a descrierii în conturarea mediului natural sau domestic. Scopul lucrării a fost acela de a depăși configurarea unor date pe care critica literară anterioară le stabilise deja, punând accentul pe o latură mult mai pragmatică a analizei textuale. Dincolo de tabloul teoretic implicit și de cadrul conceptual care-l plasează pe Voiculescu într-un anumit context istoric sau cultural și fără a-l nega sau a-l combate, lucrarea de față încearcă prin amploarea analizelor formale să ajungă la nivelurile de profunzime ale operei.

Structurată pe patru capitole tematice, cărora li se audă o *Introducere*, *Concluzii* și *Bibliografia*, cercetarea și-a propus un scop unitar, acela de a reconsidera opera lui Vasile Voiculescu, reliefând elemente de unicatitate în plan stilistic și naratologic, cu efect comun în stabilirea coordonatelor artistice esențiale.

Primul capitol tematic, al doilea al lucrării, intitulat *Personalitatea artistică a lui Vasile Voiculescu*, abordează receptarea critică a creației voiculesciene, prin raportare la direcțiile și

tendențele din poezia românească a începutului de secol XX, urmărind relația dintre poezie și religiozitate, precum și amestecul de elemente moderne și tradiționale, reflectate în limbajul voiculescian. Misionarismul cultural, ortodoxismul, isihasmul și specificul național reprezintă câteva repere în jurul cărora s-a constituit analiza operei lui Vasile Voiculescu. Pentru a reliefa particularitățile artei sale narative și poetice, precum și convingerile prozatorului, poetului sau dramaturgului, atenția analizei critice s-a concentrat asupra temelor și a motivelor lirice, a celor specifice povestirilor, dar și asupra tehnicilor narative din povestire sau roman, prelungite și în discursul dramatic.

În linii generale, acest capitol demonstrează că textele lui Vasile Voiculescu se remarcă printr-un vădit caracter modern, atât în ceea ce privește conținutul de idei sau complexitatea intrigii discursului narativ, dacă ne referim la proză, dar și multitudinea variantelor interpretative sau varietatea stilistică, dacă urmărim poezia, indiferent de natura ei, peisagistică, religioasă, meditativă sau de iubire. Totodată, capitolul înregistrează în prima parte direcțiile și tendințele din poezia românească de la începutul secolului al XX-lea, reliefând relația dintre poezie și lirism sau poezie și religiozitate, așa cum sunt surprinse în creația lirică voiculesciană. Imaginea poetului este surprinsă de la începuturile creației sale poetice până la sfârșitul ei, urmărind gradația ascendentă a harului artistic voiculescian și valorificând perioadele cele mai rodnice ale creativității, apogeul artei sale.

Deși restrânsă, în raport cu opera altor scriitori, creația voiculesciană nu a trecut neobservată nici la momentul apariției sale, iar atenția criticilor literari asupra ei demonstrează că profilul artistic nu este unul neînsemnat, ci valoros, chiar dacă au existat și opinii negative, ele fiind inevitabile, așa cum se întâmplă cu oricare dintre scriitorii noștri. Cert este că un prim profil artistic i s-a conturat lui Vasile Voiculescu, cronologic vorbind, chiar înainte să-i fie publicată „ediția definitivă” a poeziilor, prin 1944. Activitatea sa artistică va cunoaște apoi o perioadă de grea încercare, ca urmare a judecăților emise printr-o analiză de suprafață, fără identificarea elementelor de profunzime artistică, dar postumele îi refac imaginea de artist, constituind un al treilea profil, poate chiar cel definitiv.

Încadrat de-a lungul timpului în diverse orientări culturale sau considerat adept al unei anumite gândiri, în funcție de ideea generală sau de trăirea ce o emanau scrierile dintr-o perioadă sau alta, Voiculescu lămurește diverșii comentatori asupra tendințelor sale și a surselor de inspirație când afirmă „N-aș refuza inspirației mele un subiect cu caracter tradiționalist, dar nu înțeleg să abuzez”². Această intervenție demonstrează legătura sufelțească deplină și definitivă stabilită cu universul rural din care se desprinde și care deține un rol suprem în definirea

² Valerian, 1967, p. 240

sistemului său de valori. Tradiționalistul Voiculescu este completat de modernul Voiculescu, prin transformările înregistrate în ceea ce privește viziunea abordării legendarului sau a miticului, fără a se îndepărta de structura specificului național, așa cum demonstrează al doilea subcapitol. Fondul originar de la care pornește își găsește nenumărate forme de manifestare, corelate cu dinamica societății, dintr-un instinct de supraviețuire în plan artistic, generând un fond estetic autentic.

O atenție sporită s-a acordat temelor și motivelor lirice abordate de Voiculescu în lirica sa, urmărindu-se aspecte care separă poezia în mai multe categorii: între idilic și morală creștină, poezie de război, meditativă sau a căutării de sine, erotică, despre natură, despre trecerea timpului sau condiția artistului. Întinsă pe mai mult de jumătate de secol, lirica voiculesciană asociază, cum era și firesc, notele de originalitate cu aspectele ce definesc epoca în care s-a format, influențe ce îl apropie de unii scriitori și îl îndepărtează de alții când sunt corelate cu elementele particulare. Preponderența unei teme în cadrul unui volum de poezii nu se transformă în individualism, ci lasă loc și celorlalte teme abordate de poet să fie inserate în plan secundar sau chiar să domine pe alocuri. Astfel, poezia de război face loc meditativului sau constatării trecerii ireversibile a timpului, tot așa cum poezia meditativă permite integrarea elementului religios la nivelul formelor. Pe de altă parte, placheta *Poeme cu îngeri* nu poate fi considerată dominată de religios, întrucât îngerii voiculescieni devin simboluri veridice ale trăirilor umane, speranță, așteptare sau fericire, îndepărtându-se uneori destul de mult de interpretarea religioasă. În aceeași manieră, poezia despre natură reface în mod autentic și în limbaj simplu universul pitoresc, dar aduce prin evocare în planul prezentului amintiri din trecut, trecându-le prin filtrul conștiinței și al sensibilității. Frumusețea feminină atrage în egală măsură cu frumusețea naturii, iar poezia dedicată ei demonstrează această afinitate.

Căutând răspuns la întrebarea „Se regăsește poetul Voiculescu în prozatorul Voiculescu?”, subcapitolul *De la poezie la structuri narative* realizează o analiză a discursului literar, a subiectelor povestirilor, a sensurilor pe care le dobândesc prin raportare la realitatea exterioară și a multiplelor posibilități de interpretare. Tehnicile narative analizate demonstrează că prozatorul deține arta de a comunica și a se comunica la fel de eficient ca în poezie și ne convinge că poate fi ascultat și înțeles pe deplin.

Analiza temelor și a motivelor abordate în proză de Voiculescu ne-a validat convingerea că prozatorul trăiește bucuria de a se afla în mijocul naturii tot așa cum manifestă încântare când se află în mijlocul oamenilor și descoperă odată cu ei misterul existenței umane, pe care ni-l descifrează și nouă în ample pagini de narațiune.

Opinia criticilor, conform căreia romanul lui Voiculescu, *Zahei orbul*, nu ar reprezenta decât o serie de povestiri, refuzându-i încadrarea în specia romanului, am încercat să o

combatem în subcapitolul *De la povestire la roman*, aducând ca argumente îndepărtarea scriitorului de zonele mitice din povestiri și abandonarea fantasticului, prin apropierea de uman și pătrunderea în sfera realității, cunoscute sau nu, dar care ni se dezvăluie treptat. Totodată, densitatea materialului cu caracter meditativ și fluxul narativ distanțează clar romanul de povestire și permit încadrarea lui fermă în această specie, putând fi catalogat chiar un roman al destinului, întrucât înfățișează aspecte ce contribuie la definirea destinului protagonistului care traversează, în parcursul său, mai multe medii sociale.

Veridicitatea construcției, timpul interior, trecerea de la simplu la complex și elementele de pastel reprezintă câteva dintre aspectele ce dovedesc epicul pur și prelungirea discursului narativ în cel dramatic, așa cum am încercat să demonstrăm în ultima parte a primului capitol.

Al II-lea capitol tematic al lucrării (*Aspecte ale limbajului în creația voiculesciană*) se concentrează asupra aspectelor limbajului narativ din creația voiculesciană, ilustrând un procedeu folosit cu măiestrie de Voiculescu, stilul indirect liber. Chiar dacă îl regăsim și la alți scriitori, acest procedeu narativ al ambiguității și al expresivității valorifică implicațiile afective identificate în proza voiculesciană. Notele de lirism din poezie sunt transferate în textul narativ și scriitorul apelează la relatările indirecte libere, facilitând transferul de emoție din planul personajului în planul cititorului, intermedierea fiind rod la inserției subiective naratoriale. Sunt prezentate caracteristicile sintactice ale stilului indirect liber, nerelevante în definirea lui în apariție independentă, fiind nevoie de o cumulare a lor: omiterea conjuncției, transpunerea persoanei la pronume și la verb, repetiția.

În plan morfologic, s-a insistat asupra valorilor timpurilor și a modurilor verbale în stilul indirect liber, remarcându-se preferința lui Voiculescu pentru anumite valori temporale în narațiune. Caracteristicile lexicale, dublate de cele intonaționale, au întregit strategia de identificare a pasajelor în stil indirect liber și au completat seria exemplurilor extrase din narațiunea voiculesciană.

Importantă pentru înțelegerea artei narative voiculesciene este analiza stilului indirect liber, un procedeu al ambiguității și al expresivității, fragmentele în stil indirect liber având o funcție reflexivă prin capacitatea lor de a reproduce gânduri, reflecții sau reacții interioare. Înaintea studierii unor exemple din narațiunea voiculesciană, elocvente pentru reliefarea funcțiilor stilului indirect liber, s-a impus o trecere în revistă a particularităților acestui stil. La granița dintre stilul direct și stilul indirect conjuncțional, stilul indirect liber împrumută elementele de subiectivitate ale stilului direct, dar vocea aparține în continuare naratorului, indiferent că este subiectiv și implicat în relatare sau obiectiv și detașat. Tehnica folosită cu măiestrie de Voiculescu atribuie note de subiectivism unor contexte obiective și face transferul de la planul exterior la cel interior,

facilitând identificarea cu personajul și pătrunderea în universul său interior pentru o cunoaștere mai profundă.

Redând atât reacția individuală, cât și reacția mulțimii, prin pasaje în stil indirect liber Voiculescu reconstituie în imaginar dialoguri între personaje, între narator și personaje sau între narator și cititor, împingând imaginația dincolo de limite prin generarea unor întrebări și a unor răspunsuri ce vin să lămurească unele incertitudini astfel create.

La nivel sintactic, în realizarea fragmentelor în stil indirect liber se face apel la procedee precum omiterea conjuncției, detașându-l astfel de stilul indirect conjuncțional, pauza, marcată ca limită între enunțuri, fie în interior, fie la finalul lui, transpunerea persoanei pronomelor și a timpurilor verbale, ca modalitate de transfer de la planul naratorului la cel al personajelor, dar și repetiția, ca element al oralității și facilitator al transferului sau contaminării planurilor. Oricare dintre aceste particularități condiționează existența alteia pentru identificarea pasajului în stil indirect liber, nefiind relevantă în apariție singulară.

În plan morfologic, esențială este transpunerea verbului concomitent cu transpunerea persoanei, terminologie susținută de școala geneveză care a militat pentru identificarea indicilor gramaticali în realizarea acestui stil, deși în limba română nu se poate vorbi de o preferință temporală în stabilirea unor raporturi așa cum este în limba franceză. Cu toate acestea, și în limba română se pot stabili valori noi în ceea ce privește utilizarea imperfectului, a perfectului compus, a viitorului indicativ sau a conjunctivului ori condițional-optativului, valori evidențiate în subcapitolul *Aspecte morfologice. Valorile timpurilor și ale modurilor verbale*. Preferința lui Voiculescu pentru diferite coordonate temporale sau pentru anumite asocieri, cum ar fi a imperfectului cu alte valori temporale trecute, este prezentată în subcapitolul următor și reflectă prezența stilului indirect liber în nuvelistică și în roman, reliefată în multiplele exemplificări.

Analiza pasajelor exemplificative realizate în stil indirect liber presupune o comparație între diferitele nuanțe pe care le îmbracă, atât în povestiri, cât și în roman, acest procedeu, axat fie pe reproducerea unei presupuse replici a unui personaj, fie pe relatarea unor reflecții ale personajului, în ambele situații reproducerea fiind punctată de narator, ceea ce presupune o suprapunere a celor două planuri naratoriale, obiectiv și subiectiv. Insolitul transferului de subiectivism determină trecerea rapidă, aproape inconștientă a cititorului dintr-un plan în altul, trezindu-se ancorat pe neașteptate într-un alt univers narativ, neavând timp să sesizeze intrările și ieșirile. Transpoziția pune accent pe gesturile personajelor și pe replici, pe care le alege cu mare atenție, dar nici peisajul nu este omis de prozator, dacă este relevant în definirea personajului, prin relația pe care o stabilește cu mediul, subordonându-l forței sale interioare.

Caracteristicile lexicale, reliefate spre finalul capitolului, pot fi rezumate în stilul indirect liber la prezența unor elemente de afectivitate, care se completează cu caracteristicile

intonaționale (interogative sau exclamative) și întregesc aria de manifestare a stilului, având un grad mai mare de expresivitate decât cele sintactice sau morfologice.

Capitolul următor, *Dimensiuni stilistice în poezie*, se concentrează asupra universului liric, punctează implicațiile figurativului în planul receptării creației poetice și își propune identificarea dimensiunilor stilistice în poezia voiculesciană, pornind de la premisa că se construiește pe relația dintre denotație și conotație, iar valorile stilistice descifrate în exemplele supuse cercetării validează această viziune.

Dincolo de literalitatea poeziei, de sensurile denotative sau conotative pe care le presupune un enunț, capitolul dovedește că Voiculescu caută cuvântul perfect pentru a-i deschide cititorului orizontul de reprezentare, în planul sensibilității, a fuziunii dintre concret și abstract. Fără a se abate de la normele comune ale sintaxei sau ale lingvisticii, poetul inovează și creează contexte inedite, a căror expresivitate este depistată în variate dislocări topice sau în neașteptate perechi sinonimice ori echivocuri.

Deși critica literară nu a manifestat deloc blândețe în analiza liricii voiculesciene, fiind pe alocuri virulentă, nu doar nepărtinitoare, exemplele ce susțin preponderența unor figuri de stil sau recurența lor în diferite texte poetice, de la primul până la ultimul volum, pun în valoare harul artistic de care dispune poetul și contrazic supozițiile nefondate care depășesc pragul exigenței și ar putea crea bariere în receptarea corectă a valorii artistice a operei.

În acest capitol s-a realizat un exercițiu de exemplificare și interpretare a procedeelor de expresivitate preponderente în lirica voiculesciană, de la sinonimia stilistică și dislocările topice până la figurile de stil, foarte variate, unele predominante în anumite poezii, dar absente în altele. Între figurile insistenței s-a urmărit prezența climaxului și a anticlimaxului, antorismul și deprecația, dar și construcția polisindetică, în paralel cu construcția paratactică (asindetică), figură a ambiguității, alături de care apare adesea, fiind mai degrabă combinate, prezența singulară a uneia dintre ele înregistrându-se mult mai rar. La figurile repetiției s-a pus accentul pe anaforă, epiforă, epizeuxis, aliterație și asonanță, mult mai prezente în textele poetice voiculesciene decât alte figuri din această categorie. Dintre figurile ambiguității, cele mai des întâlnite la Voiculescu sunt metafora, simbolul, comparația, personificarea și alegoria, iar între cele ale plasticității se remarcă epitetul și oximoronul.

Exercițiul interpretativ a fost prelungit asupra volumului *Poeme cu îngeri*, emblematic pentru lirica voiculesciană, care, sub raportul figurativului le depășește pe celelalte și reflectă năzuința poetului de a atinge desăvârșirea. Înzestrați cu atribute umane și eliberați de sacralitate, îngerii voiculescieni dobândesc caracter decorativ și refac prin alegorie o serie de etape din efemera și dificila ciclicitate existențială.

Ultimul capitol tematic (*Structuri narrative în povestire și roman*) este dedicat structurilor narrative ce caracterizează povestirile și romanul, astfel că urmărește identificarea conceptelor narrative trasate de teoreticieni ca Jaap Lintvelt sau Claude Bremond. Sunt supuse analizei tipurile de perspectivă narativă sau de viziune la care apelează Voiculescu în narațiune, modalitățile în care optează pentru reconstituirea unui univers spațial sau a altuia, în concordanță cu lumea din care desprinde protagoniștii textelor create, dar și funcțiile narrative comune povestirilor sau cu un grad de individualitate mai mare într-un text sau în altul.

Descrierea naturii este corelată cu descrierea mediului pentru a oferi o imagine de ansamblu amplă asupra întregii narațiuni voiculesciene, iar depistarea implicațiilor dialogului în redarea actului povestirii completează viziunea asupra artei narrative.

Analiza se prelungește în planul stilistic prin descifrarea relațiilor dintre diferite contexte, unele legate prin repetiție sau elemente de relație, altele printr-un raport de continuitate, în mod intuitiv ori prin înlocuirea denumirilor, în timp ce o altă categorie de contexte se caracterizează prin absența oricărui tip de legătură sintactică, fiind independente, deși contribuie în egală măsură la exprimarea aceleiași idei sau ideile enunțate converg spre tema centrală.

Reconstituind tipurile narrative și pe cele de viziune trasate de Jaap Lintvelt, am surprins preferința lui Voiculescu pentru narațiunea homodiegetică și pentru viziunea „cu”, dar și pentru alternarea vocilor naratoriale pe specificul povestirii în ramă, atribuind ipostaza de narator unui personaj care cunoaște mult mai bine firul narativ și are abilitatea de a relata evenimentele în cronologia lor, fără a omite detalii esențiale. Suprapunerile de voci între naratori creează efectul oralității și mențin atenția și curiozitatea cititorului, antrenându-i imaginația mai mult decât într-o narațiune lineară, fără a permite anticiparea finalului.

Ambiguitatea narațiunii, ineditul abordării, inserarea elementelor fantastice în diverse contexte ale realității, dar și numeroasele posibilități de receptare a secvențelor narrative sunt elemente care conferă unicitate stilului voiculescian și care-i sporesc valoarea artei narrative. Urmărind narațiunea, se poate observa că prozatorul creează suspans, câștigă teren în relația cu cititorul, îl implică afectiv și îl transpune într-un univers ficțional aparte, în care se împletește uneori miraculosul cu fantasticul, supranaturalul cu realul, iar alteori ne dezvăluie o realitate necunoscută nouă, deși este parte integrantă a trecutului nostru din spațiul românesc.

Referirile la planul temporal, urmărite în raportul dintre narațiune și istorie, au drept scop identificarea modalităților de construcție a textului narativ din acest punct de vedere, a centrului de orientare, stabilirea unei poziții temporale a actului narativ în raport cu istoria, posibilitatea realizării unor anticipări sigure sau nesigure ori a privirii retrospective. Referitor la planul

spațial, s-a urmărit relația dintre mobilitatea cititorului și cea a naratorului, exemplele reflectând schimbarea percepției spațiale simultan cu coordonata spațială.

În ceea ce privește funcțiile narative, au fost reliefate caracteristicile următoarelor funcții: comunicativă, metanarativă, explicativă, evaluativă, generalizantă, emotivă și modalizantă, prin exemplificări interpretate, preluate din nuvelistică și roman.

Romanul rămâne în atenția noastră în acest capitol prin noutatea abordării temei orbului, o temă recurentă în literatură, dar căreia Voiculescu îi dă o semnificație inedită.

Tipologia narativă definită de Lintvelt a fost aplicată pe romanul *Zahei orbul*, ca metodă critică de analiză a microstructurii textului, identificându-se trăsături specifice referitoare la incipit, esențial în definirea planului temporal și a celui spațial, tehnici narative, valențele omniscienței narative sau modalități de construcție a personajului. Un subcapitol important îl constituie cel referitor la tema orbului, reliefată de Voiculescu în roman într-o nouă accepție, diferită de alte ipostaze în care a fost surprinsă în literatură de-a lungul timpului. Prin *Zahei* ni se dezvăluie o lume grotescă, în care omul nu este conștient de efemeritatea sau limitarea sa decât când este foarte târziu.

Alte procedee ale artei literare voiculesciene țin de context, analizat din punct de vedere stilistic, prin identificarea modalităților de legare, unele prin elemente de relație, procedeul repetiției sau continuitate, altele în mod intuitiv sau prin redenumire, în opoziție cu cele nelegate sintactic. O formă intermediară, supusă și ea analizei, o reprezintă contextele constituite numai prin reluarea enunțului de un anumit fel, interogativ sau exclamativ.

Ultima parte a cercetării s-a concentrat asupra formelor literare identificate în expresia voiculesciană, definitorii pentru încadrarea operei într-o anumită categorie estetică. Analiza rolului dialogului este dublată de analiza utilizării descrierii în reliefarea naturii și a mediului.

Concluziile lucrării reprezintă o prezentare sintetică a cercetării și redă imaginea de ansamblu a operei lui Vasile Voiculescu, la nivel naratologic și stilistic, cu scopul evidențierii complexității artei sale. Fiecare dintre capitole a fost conceput ca o schemă teoretic-aplicativă, studiul propriu-zis al textelor fiind precedat de elemente de teorie literară, relevante în reliefarea noțiunilor de stilistică lingvistică și stilistică literară, a valorilor semantice și stilistice în diacronie sau a criteriului estetic în identificarea lor.

BIBLIOGRAFIE

A. Scrieri beletristice

- Voiculescu, Vasile, *Poezii*, I, București, Editura pentru literatură, 1968
- Voiculescu, Vasile, *Poezii*, II, București, Editura pentru literatură, 1968
- Voiculescu, Vasile, *Teatru*, Cluj, Editura Dacia, 1972
- Voiculescu, Vasile, *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginară și alte poezii*, București, Editura Minerva, 1981
- Voiculescu, Vasile, *Capul de zimbru, Povestiri, I*, București, Editura Cartea Românească, 1982
- Voiculescu, Vasile, *Iubire magică, Povestiri, II*, București, Editura Cartea Românească, 1982
- Voiculescu, Vasile, *Zahei orbul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986
- Voiculescu, Vasile, *Toiagul minunilor*, București, Editura „Jurnalul literar”, 1991
- Voiculescu, Vasile, *Călătorie spre locul inimii*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994
- Voiculescu, Vasile, *Integrala prozei literare*, București, Editura Anastasia, 1998
- Voiculescu, Vasile, *Integrala operei poetice*, București, Editura Anastasia, 1999
- Voiculescu, Vasile, *Nuvele*, Pitești, Editura Herra, 2003

B. Bibliografie critică

1. Monografii

- Adam, Jean-Michel, *Analiza povestirii*, Iași, Editura Institutul European, 1999
- Apetroaie, Ion, *Vasile Voiculescu, studiu monografic*, București, Editura Minerva, 1975
- Blaa, Lucian, *Filozofia stilului*, București, Editura Cultura Națională, 1924
- Bloom, Harold, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, Traducere din limba engleză și note Moldovan, Rareș, Pitești, Editura Paralela 45, 2008
- Bojin, Al., *Studii de stil și limbă literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968
- Bulgăr, Gh., *Studii de stilistică și limbă literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971
- Cazacu, Boris, *Studii de limbă literară. Probleme actuale ale cercetării*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960
- Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, București, Editura Humanitas, 2017
- Corniță, Georgeta, *Manual de stilistică*, Baia Mare, Editura Umbria, 1995

- Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica textului. O introducere în hermeneutica sensului*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2013
- Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*, București, Editura Academiei, 1973
- Coteanu, Ion; Forăscu, Narcisa; Bidu-Vrăncianu, Angela, *Limba română contemporană*, București, Editura Științifică, 1975
- Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române. Limbajul poeziei culte*, București, Editura Academiei, 1985
- Dinu, Mihai, „*E ușor a scrie versuri...*”, *Mic tratat de prozodie românească*, București, Editura Institutului Cultural Român, 2004
- Doležel, Lubomir, *Narrative Moes in Czech litterature*, Toronto, University of Toronto Press, 1973
- Dragomirescu, Gheorghe, N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975
- Genette, Gérard, *Figuri*, București, Editura Univers, 1978
- Gruber, Eduard, *Stil și gândire (Încercare de psihologie literară)*, Iași, Editura Librăriei „Școalelor” Frații Șaraga, 1888
- Grupul μ (Dubois, J., Edeline, FR., Klinkenberg, J-M., Minguet, Ph., Pire, Fr., Trignon, H.), *Retorică generală*, București, Editura Univers, 1974
- Guțu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973
- Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Institutul de lingvistică română, 1944
- Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Iași, Editura Polirom, 1999
- Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 2008
- Irimia, Dumitru, *Studii de stilistică și poetică*, Iași, Editura Polirom, 2017
- Lintvelt, Jaap, *Punctul de vedere. Încercare de tipologie narativă*, București, Editura Univers, 1994
- Macrea, Dimitrie, *Studii de lingvistică română*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1970
- Maingueneau, Dominique, *Pragmatică pentru discursul literar*, Iași, Editura Institutul European, 2007
- Maingueneau, Dominique, *Lingvistică pentru textul literar*, Iași, Editura Institutul European, 2008
- Mancaș, Mihaela, *Stilul indirect liber în româna literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972

- Mancaș, Mihaela, *Dicționar de stilistică. Poetică, Retorică, Naratologie, Verificație*, București, Editura Spandugino, 2022
- Mihăescu, M., *Norme gramaticale și valori stilistice*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973
- Miu, Constantin, *Vasile Voiculescu – poet isihast*, București, Editura Florile Dalbe, 1997
- Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972
- Parpală-Afana, Emilia, *Introducere în stilistică*, Pitești, Editura Paralela 45, Colecția Deschideri, seria Universitas, 1998
- Pușcariu, Sextil, *Limba română, I, Privire generală*, București, Editura Minerva, 1940
- Rădulescu, Mihai, *Stilistica spectacolului*, Iași, Editura Junimea, 1985
- Speranția, Eugeniu, *Inițiere în poetică*, București, Editura Tineretului, 1967
- Spineanu, Claudia-Ileana, *Stilul indirect liber în proza lui Vasile Voiculescu*, Iași, Editura Lumen, 2009
- Tohăneanu, G., I., *Dincolo de cuvânt, Studii de stilistică și versificație*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976
- Tomașevski, Boris, *Teoria literaturii. Poetica*, Traducere, prefață și comentarii de Teodorescu, Leonida, București, Editura Univers, 1973
- Vianu, Tudor, *Probleme de stil și artă literară*, București, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1954
- Vianu, Tudor, *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957
- Vianu, Tudor, *Despre stil și artă literară*, București, Editura Tineretului, 1965
- Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968
- Walzel, Oskar, *Conținut și formă în opera poetică*, în românește de Pinte, Gherasim, București, Editura Univers, 1976

2. Istorii literare

- Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982
- Lovinescu, Eugen, *Istoria literaturii române contemporane, 1900-1937*, București, Editura Minerva, 1989
- Oancea, Ileana, *Istoria stilisticii românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988

3. Articole, eseuri, studii

3.1. în volume

- Andriescu, Al., *V. Voiculescu: pe calea „Rugului aprins” de iubire*, în *Monumenta linguae dacoromanorum*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2003
- Apetroaie, Ion, [...] *Romanul unui destin tragic*, în Pandele, Rodica, (Editor), *Biblioteca critică*, București, Editura Eminescu, 1981
- Apetroaie, Ion, *Modernul „tradiționalist”*, în *Articole, Comunicări, Documente. V. Voiculescu*, Buzău, Editor Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”, 1992
- Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Coteanu, Ion, *Considerații asupra structurii stilistice a limbii*, în *Probleme de lingvistică generală*, vol. IV, București, Editura Academiei, 1962
- Coteanu, Ion, *Cum vorbim despre text*, în Coteanu, Ion (coord.), *Analize de texte poetice. Antologie*, București, Editura Academiei R.S.R., 1986
- Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Ultimele sonete în opera lui V. Voiculescu*, în Pandele, Rodica, (Editor), *Biblioteca critică*, București, Editura Eminescu, 1981
- Genette, Gérard, *Structuralismul și critica literară*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Graur, Al., *Limba literară*, în *Studii de lingvistică generală*, București, Editura Academiei Române, 1960
- Ingarden, Roman, *Structura fundamentală a operei literare*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Ivănescu, Gheorghe, *Limba poetică românească*, în *Limbă și literatură*, II, 1956
- Jakobson, Roman, *Lingvistică și poetică. Aprecieri retrospective și considerații de perspectivă*, în *Probleme de stilistică. Culegere de articole*, București, Editura Științifică, 1964
- Mukařovský, Jan, *Despre limbajul poetic*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Popescu, Florentin, *Sonetele și Rugăciunea lui Isus*, în *Articole, Comunicări, Documente. V. Voiculescu*, Buzău, Editor Biblioteca Județeană „V. Voiculescu”, 1992
- Streinu, Vladimir, *Povestirile lui V. Voiculescu*, în Pandele, Rodica, (Editor), *Biblioteca critică*, București, Editura Eminescu, 1981
- Todorov, Tzevan, *Poétique*, în O. Ducrot, T. Todorov, D. Sperber, M. Safouan, F. Wahl, *Qu'est-ce que le structuralisme?*, Paris, Seuil, 1968

- Todorov, Tzvetan, *Categoriile narațiunii literare*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Tynianov, Iuri, *Noțiunea de construcție*, în Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Tyanianov, Iuri, *De l'évolution littéraire*, [în] *Théorie de la littérature*, Collection „Tel Quel” aux éditions du seuil, Paris
- Vianu, Tudor, *Observații asupra refrenului*, în *Studii de poetică și stilistică*, București, Editura pentru Literatură, 1966
- Vlad, Ion, *Marginalii la o estetică a povestirii: V. Voiculescu*, în Pandele, Rodica, (Editor), *Biblioteca critică*, București, Editura Eminescu, 1981

3.2. în periodice

- Bally, Charles, *Figures de pensée et formes linguistiques*, „Germanisch-Romanische Monatsschrift, VI (1914)
- Henri Jacquier, *Réflexion sur le domaine de la stylistique*, în *Bulletin linguistique*, XII, 1944
- Jakobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, Paris, Minuit, 1963
- Kuentz, Pierre, *Parole/ discours, Langue française*, 15, 1972
- Spitzer, Leo, *Zur Entstehung der sog, Erlebten Rede*, [recenzie la] M.Lips, *Le style indirect libre*, Paris, 1926, Germ.-Rom. Monatsschrift, XVI, 1928
- Todorov, Tzevan, *Les catégorie du récit littéraire*, Communications, 8, 1966
- Vianu, Tudor, V.Voiculescu, *Umbra*, în *Gândirea*, an XV, nr.1, ianuarie 1935
- Vianu, Tudor, *Iorgu Iordan și stilistica*, în *Limba română*, VIII, nr.5, 1958
- Voiculescu, Vasile, *Confesiunea unui scriitor și medic*, în *Gândirea*, an XIV, nr.8, octombrie 1935

3.3. în Prefețe sau Postfețe

- Streinu, Vladimir, *Opera literară a lui Vasile Voiculescu*, în Voiculescu, Vasile, *Capul de zimbru*, volumul I, București, Editura pentru literatură, 1966
- Tomuș, Mircea, *Prefață*, în Voiculescu, Vasile, *Teatru*, Cluj, Editura Dacia, 1972
- Tomuș, Mircea, *Prefață*, în Pandele, Rodica, (Editor), *Biblioteca critică*, București, Editura Eminescu, 1981

C. Dicționare

- Bucă, Marin, *Dicționar de expresii românești*, București, Editura Vox, 2007
- Popescu, Mihaela, *Dicționar de stilistică*, București, Editura All Educational, 2002
- Robănescu, Marina, *Dicționar de termeni literari și figuri de stil*, București, Editura Ametist 92, 2007

D. Antologii

- Articole, comunicări, documente Vasile Voiculescu*, nr.3, Buzău, Biblioteca județeană „V. Voiculescu”, 1992
- Coteanu, Ion (coord.), *Analize de texte poetice. Antologie*, București, Editura Academiei R.S.R, 1986
- Nasta, Mihail; Alexandrescu, Sorin (coord.), *Poetică și stilistică, Orientări moderne*, București, Editura Univers, 1972
- Probleme de stilistică. Culegere de articole*, București, Editura Științifică, 1964

E. Bibliografie auxiliară

- GALR, I, II, 2008, (Guțu, V., coordonator), *Gramatica limbii române*, I. Cuvântul, II. Enunțul, București, Editura Academiei, 2008
- Adam, Jean-Michel, *Linguistique et discours littéraire. Théorie et pratique des textes*, Paris, Larousse, 1976
- Adam, Jean-Michel, *Lingvistică textuală*, Iași, Editura Institutul European, Seria Științele, 2008
- Adorno, Theodor, W., *Teoria estetică*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005
- Apetroaie, Ion, V. Voiculescu, București, Editura Minerva, 1975
- Barilli, Renato, *Poetică și retorică*, Traducere de Benguș, Niculina, București, Editura Univers, 1975
- Boldea, Iulian, *Simbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Brașov, Editura Aula, 2002
- Braga, Mircea, *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, Editura Minerva, 1984
- Braga, Mircea, *V. Voiculescu. Măștile căutării de sine (o hermeneutică a orizonturilor creației)*, București, Editura Academiei Române, 2008
- Bremond, Claude, *Logica povestirii*, Traducere de Slăvescu, Micaela, București, Editura Univers, 1981
- Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, Traducere de Duda, Mihaela și Gulea, Mihaela, București, Editura Univers, 1988

- Călinescu, Matei, *Cinci fețe ale modernității. Modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, Traducere de Pătrulescu, Tatiana și Țurcanu, Radu, București, Editura Polirom, 2017
- Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei românești*, București, Editura Polirom, 2017
- Crohmălniceanu, Ov.S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. II, București, Editura Minerva, 1974
- Dilthey, Wilhelm, *Trăire și poezie*, în românește de Andrei, Elena și Ștefan, I.M., București, Editura Univers, 1977
- Dufrenne, Mikel, *Poeticul*, Cuvânt înainte și traducere Pascadi, Ion, București, Editura Univers, 1971
- Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginația simbolică. Imaginarul*, Constantinescu, Muguraș; Boboce, Anișoara, *Traducere din limba franceză*, București, Editura Nemira, 1999
- Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, București, Editura Univers, 1999
- Eliade, Mircea, *Sacral și profanul*, Traducere de Prelipceanu, Brândușa, București, Editura Humanitas, 1995
- Filimon, Valeriu, *Poetica imaginarului românesc*, București, Editura „Grai și suflet – Cultura Națională”, 1999
- Grăsoiu, Liviu, *Poezia lui Vasile Voiculescu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1977
- Heliade-Rădulescu, Ion, *Regulile sau Gramatica poeziei. Traduse în românește de I. Eliad*, București, 1831
- Hristea, Theodor, *Sinteze de limba română*, București, Editura Albatros, 1984
- Husar, Al., *Metapoetica*, București, Editura Univers, 1983
- Maingueneau, Dominique, *Analiza textelor de comunicare*, Iași, Editura Institutul European, 2007
- Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc. Secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983
- Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul al XX-lea*, București, Editura Științifică, 1991
- Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, Brașov, Editura Aula, 2002
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, București, Editura Gramar 100+1, 2003
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe*, București, Editura Cartea Românească, 2018

- Marino, Adrian, *Introducere în critica literară*, București, Editura Tineretului, 1968
- Oarcășu, Ioan, *Prezențe poetice*, București, Editura pentru literatură, 1968
- Oprea, Marius, *Adevărata călătorie a lui Zahai*, București, Editura Corint Books, 2019
- Petriceicu Hasdeu, Bogdan, *Cuvente den bătrâni*, tom. III, partea I, Editura „Cultura Națională”, 1937
- Philippide, Alexandru, *Gramatica elementară a limbii române*, Iași, Editura Librăriei ISR Kuppermann, 1897
- Pillat, Dinu, *O constelație a poeziei române moderne*, București, Editura Cartea românească, 1974
- Pop, Marius, *Vasile Voiculescu peregrin prin veac*, București, Editura Litera, 1984
- Popescu, Florentin, *Pe urmele lui Vasile Voiculescu*, București, Editura Sport-Turism, 1984
- Popescu, Florentin, *Viața lui Vasile Voiculescu*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Vestala, 2008
- Postelnicu, Gheorghe, *Vasile Voiculescu. Povestea vieții*, București, Editura Miron, 2022
- Pouillon, Jean, *Temps et roman*, Paris, Gallimard, 1946
- Robert, Marthe, *Romanul începuturilor și începuturile romanului*, Traducere de Voicu-Dohotaru, Paula, București, Editura Univers, 1983
- Rotaru, Ion, *Analize literare și stilistice*, Ediția a IV-a revăzută și adăugită, București, Editura Ion Creangă, 1987
- Rotaru, Ion, *Scriitori români comentați. Vasile Voiculescu*, București, Editura Recif, 1993
- Săteanu, Cornel, *Timp și temporalitate în limba română contemporană*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980
- Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol.I, București, Editura pentru literatură, 1968
- Valerian, I., *Cu scriitorii prin veac*, București, Editura pentru literatură, 1967
- Valéry, Paul, *Poezii. Dialoguri. Poetică și estetică*, Traducere de Doinaș, Ștefan Augustin, Ledeanu, Alina și Ghica, Marius, București, Editura Univers, 1989
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Eminescu, 1973
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, București, Editura Minerva, 1981
- Vianu, Tudor, *Scriitori români din secolul XX*, Antologie, postfață și bibliografie de Dascăl, Mihai, București, Editura Minerva, 1986
- Vlad, Carmen, *Semiotica criticii literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982
- Voiculescu, Marin, Angelescu, Mircea, *Medici-scriitori... ..Scriitori-medici*, București, Editura Medicală, 1964
- Voiculescu, Vasile, *Gânduri albe*, București, Editura Cartea românească, 1986

Zaharia-Filipaș, Elena, *Introducere în opera lui Vasile Voiculescu*, București, Editura Minerva, 1980

F. Surse internet

<http://teorialiteraturii.blogspot.com/2012/05/naratologie.html?m=1> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://teorialiteraturii.blogspot.com/2012/05/naratologie.html?m=1> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://uniuneascrititorilorfilialaiasi.ro/poezia/2017/04/20/heliade-radulescu-1802-1872-regulile-sau-gramatica-poeziei-i/> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://uniuneascrititorilorfilialaiasi.ro/poezia/2017/04/20/heliade-radulescu-1802-1872-regulile-sau-gramatica-poeziei-i/> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://www.marturisitorii.ro/2016/04/26/poetul-care-se-hranea-din-duh-sfant-vasile-voiculescu-13-octombrie-1884-26-aprilie-1963/> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://www.marturisitorii.ro/2016/04/26/poetul-care-se-hranea-din-duh-sfant-vasile-voiculescu-13-octombrie-1884-26-aprilie-1963/> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://carturesti.ro/carte/vasile-voiculescu-intre-fantastic-intuneric-si-trairile-inumane-ale-ocnei-206184560> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://hmn.wiki.ro/Narratology> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://jurnalul.ro/cultura/arte-vizuale/numai-nadejde-iti-da-putere-544049.html> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3638> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://muhaz.org/orientri-n-stilistica-modern.html> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://roxanasorescu.wordpress.com/2018/07/01/inca-o-data-despre-editarea-operei-lui-v-voiculescu/> (consultat la data de 11.08.2022)

https://www.letteratour.it/teorie/A05_strutturalismo_saussure.asp (consultat la data de 11.08.2022)

https://youtu.be/B_dTDluOh-o (consultat la data de 11.08.2022)

<https://youtu.be/OpI4zmFG94U> (consultat la data de 11.08.2022)

<https://zahariamihail.wordpress.com/2020/10/07/valorile-stilistice-ale-timpurilor-verbale/> (consultat la data de 11.08.2022)

<http://uniuneascrititorilorfilialaiasi.ro/poezia/2017/04/20/heliade-radulescu-1802-1872-regulile-sau-gramatica-poeziei-i/> (consultat la data de 18.08.2023)

[https:// www.buciumul.ro/ 2017/ 04/ 26/ vasile-voiculescu-confesiunea-unui-scriitor-si-medic/](https://www.buciumul.ro/2017/04/26/vasile-voiculescu-confesiunea-unui-scriitor-si-medic/) (consultat la data de 26.08.2022)

[https:// www.fericiticeiprigoniti.net/ vasile-voiculescu/ 2051-confesiunea-unui-scriitor-si-medic](https://www.fericiticeiprigoniti.net/vasile-voiculescu/2051-confesiunea-unui-scriitor-si-medic) (consultat la data de 26.08.2022)

[https:// roxanasorescu.wordpress.com/ 2018/ 07/ 01/ inca-o-data-despre-editarea-operei-lui-v-voiculescu/](https://roxanasorescu.wordpress.com/2018/07/01/inca-o-data-despre-editarea-operei-lui-v-voiculescu/) (consultat la data de 19.12.2022)

[http:// teorialiteraturii.blogspot.com/ 2012/ 05/ naratologie.html?m=1](http://teorialiteraturii.blogspot.com/2012/05/naratologie.html?m=1) (consultat la data de 10.07.2023)

[https:// hmn.wiki/ ro/ Narratology](https://hmn.wiki.ro/Narratology) (consultat la data de 10.07.2023)

[https:// koaha.org/ wiki/ Narratologia](https://koaha.org/wiki/Narratologia)(consultat la data de 10.07.2023)

[https:// limbaromana.md/ index.php?go=articole&n=3638](https://limbaromana.md/index.php?go=articole&n=3638) (consultat la data de 10.07.2023)

[https:// muhaz.org/ orientri-n-stilistica-modern.html](https://muhaz.org/orientri-n-stilistica-modern.html) (consultat la data de 10.07.2023)

[https:// ro.scribd.com/ document/ 444577863/ Tzvetan-Todorov-Poetica-Gramatica-Decameronului](https://ro.scribd.com/document/444577863/Tzvetan-Todorov-Poetica-Gramatica-Decameronului)(consultat la data de 10.07.2023)

[https:// www.letteratour.it/ teorie/ A05_strutturalismo_saussure.asp](https://www.letteratour.it/teorie/A05_strutturalismo_saussure.asp)(consultat la data de 10.07.2023)

[https:// books.google.com/ books/ about/ Stil_%C5%9Fi_stilistic%C4%83_studii.html?hl=ro&id=Bmt3EAAAQBAJ](https://books.google.com/books/about/Stil_%C5%9Fi_stilistic%C4%83_studii.html?hl=ro&id=Bmt3EAAAQBAJ) (consultat la data de 10.07.2023)

[https:// dokumen.tips/ documents/ curs-stilistica.html](https://dokumen.tips/documents/curs-stilistica.html) (consultat la data de 17.07.2023)

[https:// pdfcoffee.com/ curs-stilistica-pdf-free.html](https://pdfcoffee.com/curs-stilistica-pdf-free.html) (consultat la data de 17.07.2023)

[https:// www.creeaza.com/ referate/ literatura-romana/ STILISTICA-LINGVISTICA925.php](https://www.creeaza.com/referate/literatura-romana/STILISTICA-LINGVISTICA925.php) (consultat la data de 17.07.2023)

[https:// www.scribub.com/ literatura-romana/ LINGVISTICA-STILISTICA-POETICA1711715422.php](https://www.scribub.com/literatura-romana/LINGVISTICA-STILISTICA-POETICA1711715422.php) (consultat la data de 17.07.2023)

G. Bibliografie complementară

Austin, J.L., *Cum să faci lucruri cu vorbe*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005

Eco, Umberto, *Cum se face o teză de licență*, în românește de Popescu, George, Constanța, Editura Pontica, Colecția Biblioteca Italiană, 2000

Graff, Gerald, Birkenstein, Cathy, *Manual pentru scrierea academică*, Traducere Poantă, Laura, Pitești, Editura Paralela 45, 2015

SIGLE ȘI ABREVIERI

GALR, I, II, 2008 – (Guțu, V., coordonator), *Gramatica limbii române*, I. *Cuvântul*, II. *Enunțul*, București, Editura Academiei, 2008

IPL – Voiculescu, Vasile, *Integrala prozei literare*, București, Editura Anastasia, 1998

MI – monolog interior

N – Voiculescu, Vasile, *Nuvele*, Pitești, Editura Herra, 2003

P, I – Voiculescu, Vasile, *Poezii*, I, București, Editura pentru literatură, 1968

P, II – Voiculescu, Vasile, *Poezii*, II, București, Editura pentru literatură, 1968

SD – stil(ul) direct

SDN – stil(ul) direct neintrodus

SI – stil(ul) indirect

SIL – stil(ul) indirect liber

Z.O. – Voiculescu, Vasile, *Zahei orbul*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986